

УДК 346.5:338.43(09)(477)

В. С. Літовченко*здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Дослідження історії будь-якого явища чи процесу має важливе значення для формування об'єктивного погляду на сучасний стан справ та визначення пріоритетних напрямів розвитку у відповідній сфері суспільних відносин. Науковий аналіз історії становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України дасть змогу виявити найкращий позитивний історичний досвід із метою його використання задля вдосконалення сучасного механізму управління сільськогосподарською галуззю економіки. Сучасний український агропромисловий комплекс розвивається недостатньо ефективно, особливо в контексті інтенсифікації євроінтеграційних процесів. Україна виступає переважно постачальником продовольчої сировини, тоді як найперспективнішими є поставки переробленої, високотехнологічної продукції. Усе це актуалізує дослідження історичних аспектів і передумов зазначених процесів. Тому публікація має як теоретичне, так і практичне значення.

Різні аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств державного й приватного секторів економіки вивчали такі відомі вчені-адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, І.В. Арістова, І.М. Архипенко, Д.Н. Бахрах, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.Ю. Кравчук, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, В.В. Ладиченко, І.Ю. Ломакіна, Р.С. Мельник, Н.Р. Нижник, Н.В. Хорошак, В.К. Шкарупа, В.З. Янчук та інші. Проте історичним аспектам державного управління аграрними відносинами приділено недостатню увагу.

Метою статті є дослідження історії становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України в контексті необхідності вдосконалення сучасного механізму управління аграрними відносинами.

Україна завжди визнавалась у світі провідною аграрною країною, яка виробляла та виробляє значну частину продовольства у світовому масштабі. Як зазначають історики, експорт продукції сільського господарства з України мав суттєву перевагу порівняно з вивозом промислових товарів, що забезпечувало стабільність зовнішньоторговельних операцій у вигляді позитивного сальдо торгового балансу. Так, на початку ХХ ст. вартість експорту сільськогосподарських про-

дуктів перевищила 1 млрд руб. У цілому українське селянство виступало відносно впливовим експортером продукції птахівництва й технічних культур. Обсяги їх вивозу зростали, однак на заваді цьому процесу все ще стояли такі традиційні проблеми, як відсутність впливових лобістських зовнішньоторговельних структур, активна міжнародна конкуренція та низький рівень розвитку інфраструктури [1, с. 52]. Таким чином, в умовах феодального господарства сільськогосподарський ринок фактично перебував у стані саморегуляції, держава майже не впливала на діяльність виробників сільськогосподарської продукції, здійснюючи загальний облік експорту.

З встановленням радянської влади на території України основним методом державного регулювання аграрних відносин став командно-адміністративний метод, в основу якого було покладено колективізацію, заборону приватної власності на засоби виробництва, а основними засобами здійснення управління були планування та примус (примусове вилучення сільськогосподарської продукції, примусові роботи тощо). Незважаючи на це, Україна залишалась одним з основних виробників сільськогосподарської продукції. Так, за даними, які наводить С.М. Живора, напередодні Другої світової війни УРСР, як і вся радянська країна, була значною мірою селянською. Селянство на початку 1940-х рр. становило понад половину населення України. Селяни східних, північних і південних регіонів УРСР мали статус колгоспників і працівників радгоспів. Селянство переважало також серед населення західних регіонів, які увійшли до складу УРСР в 1939 р. Україна в Радянському Союзі виробляла 27,5% зерна, 72,5% цукрових буряків, 35,9% соняшнику, 26,9% картоплі, 24% м'яса [2, с. 124].

У роки Другої світової війни фашисти використовували Україну не лише як головного постачальника продуктів, а й як джерело примусової праці для недостатньо забезпеченої робітниками промисловості та сільського господарства Німеччини. Особливо потреба в іноземній робочій силі зросла після поразок німецько-фашистських армій під Москвою й Сталінградом. Щоб урятувати програму забезпечення німецької економіки робочою силою, нацистський уряд узяв курс на примусові методи вербування працездатного населення окупованих територій Сходу [2, с. 124].

У цілому в радянський період адміністративному управлінню діяльністю підприємств агропромислового комплексу приділялась недостатня увага. Так, як справедливо зазначає І.М. Архипенко, індустріальний сектор у світогляді радянської влади набув найвищого аксіологічного статусу, що приводило до формування державної аграрної політики з абсолютним підпорядкуванням сільськогосподарського виробництва завданням розвитку промисловості, бачення села лише як джерела розвитку засобів і робочої сили для індустріалізації. Водночас було проголошено курс на технічне переозброєння сільського господарства, механізацію виробничих процесів. В Україні як одному з основних зернових регіонів країни концентрується значна частина сільськогосподарської техніки. Однак гіпертрофія цінності промисловості у світогляді більшовиків призводила до політики фінансування її за рахунок села, результати якої почали даватися взнаки вже наприкінці 1940-х рр.: незважаючи на індустріалізацію сільського господарства, відбувалось хронічне недовиконання виробництва запланованих обсягів продуктів і сировини [3].

Після смерті Й.В. Сталіна нове керівництво держави розуміло необхідність реформ в аграрному секторі, оскільки розрив у темпах розвитку між промисловістю та сільським господарством постійно збільшувався: у 1949–1952 рр. обсяг продукції промисловості зріс на 230%, а сільського господарства – лише на 10%. Одним із головних пріоритетів державного управління аграрним сектором економіки стало зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства. Водночас основна ставка в післясталінський період робиться на підвищенні матеріальної зацікавленості господарств і збільшенні державних асигнувань на потреби села. Як наслідок, у другій половині 1950-х рр. валова продукція сільського господарства зростала найвищими темпами за весь радянський період – у середньому на 7,6% на рік, виробництво стало рентабельним, а грошові доходи господарств збільшились майже в 3 рази. Проте піднесення, досягнуте внаслідок правильного ціноутворення, стимулювання й інших заходів, виявилось нетривалим, нестабільним. Більше того, у 1959–1960 рр. розміри капіталовкладень було урізано, а витрати колгоспів на купівлю сільгоспмашин у зв'язку з продажем їм техніки МТС зросли. Це змушувало господарства зменшувати оплату праці, що знижувало матеріальну зацікавленість колгоспників у розвитку виробництва. З кінця 1950-х рр. темпи розвитку сільського господарства починають значно знижуватись, складаючи в середньому 2% на рік, виробництво продукції тваринництва майже не зростало.

Ставка влади на подальшу індустріалізацію сільгоспвиробництва почала виявляти свою обме-

женість, оскільки темпи технічного переозброєння сільського господарства й нарощування основних фондів помітно випереджали темпи приросту виробництва продуктів землеробства та тваринництва. Вихід вбачався в подальшому поглибленні спеціалізації й концентрації суспільного виробництва, курс на який було обґрунтовано в 1976 р. XXV з'їздом КПРС. Почався процес інтеграції сільського господарства та переробних галузей, оскільки саме відомча розпорошеність розглядалась як основна причина низької віддачі від капіталовкладень і зниження темпів приросту сільськогосподарського виробництва. Однак сподівання на швидке піднесення сільського господарства через створення єдиного агропромислового комплексу не виправдались. Показників широко розрекламованої продовольчої програми не було досягнуто, а внаслідок розбалансованості розвитку галузей агропромислового комплексу ціни на засоби виробництва для сільського господарства почали зростати швидше, ніж ціни на його продукцію [3].

Важливе значення в управлінні аграрними відносинами в радянський період мала споживча кооперація. Як зазначає О.С. Сидорович, прихід радянської влади ознаменував новий етап у розвитку споживчої кооперації. Головна фабула цих відносин полягала у використанні державою кооперативної інфраструктури у власній політиці, а також у поступовому одержавленні кооперації як такої з втратою останньою будь-яких ознак самоврядності й господарської незалежності. У післявоєнний період споживча кооперація України виявилась повністю вбудованою в структуру політико-економічного управління економікою загалом та аграрним сектором зокрема. Розгалужена система споживчої кооперації, на думку керівництва країни, добре вписувалась у централізаторську парадигму управління суспільно-політичними й економічними процесами на селі. Тому аграрний напрям у діяльності споживчої кооперації в СРСР став юридично оформлюватись ще в довоєнний період. Так, було розроблено та прийнято низку постанов РНК СРСР із цього питання. Постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 16 червня 1938 р. № 745 встановлено порядок розмежування районів діяльності споживчої кооперації та державної торгівлі, згідно з якою до сфери діяльності споживчої кооперації належали переважно сільські населені пункти. Постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 25 січня 1939 р. № 137 прямо зобов'язувала Центроспілку відкрити в країні додатково 14 000 сільських споживчих крамниць [4, с. 134–135].

У цілому споживча кооперація України здійснювала заготівлі сільськогосподарської продукції й сировини більше 50 видів на суму, що перевищувала 1 млрд крб на рік [5, с. 331]. Основним механізмом співпраці споживчої кооперації з колгоспами у сфері заготівель був договір контракта-

ції. Завдяки подібній практиці забезпечувались планомірність і стабільність у здійсненні заготівель, адже договір контрактації на строковій основі (до 5 років) регулював кількість, асортимент, якість, порядок та умови поставки вирощеної колгоспами продукції, а також зобов'язання заготівельних організацій щодо порядку оплати, цін, видачі грошових авансів [4, с. 137].

У цілому в історії становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України можна виділити декілька етапів. Так, І.М. Архипенко виділяє такі періоди розвитку аграрних відносин: перший період аграрного розвитку та державотворення в Україні, що охоплює IX – середину XIX ст. та є періодом становлення й розвитку державного управління в умовах аграрно-феодальної держави; другий період припадає на середину XIX – початок XX ст. та характеризується переходом від аграрного до індустріального суспільства, що відобразилось у суттєвих змінах підходів до здійснення державного управління аграрним сектором економіки, у якому у свою чергу доцільно виокремити період капіталістичної індустріалізації сільського господарства та період соціалістичної індустріалізації аграрного сектора в 1917–1991 рр.; останній визначається особливостями державного управління аграрним сектором економіки в умовах радянської адміністративно-командної системи. Третій період розпочався після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. [3].

Таку періодизацію необхідно доповнити четвертим, новітнім періодом, який розпочався з моменту ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), яку було підписано 27 червня 2014 р. 16 вересня 2014 р. Угоду про асоціацію було одночасно ратифіковано Верховною Радою України та Європейським Парламентом (стаття 4 Угоди про асоціацію, у якій йдеться про встановлення Поглибленої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі, частково вступила в силу 1 січня 2016 р.) [6].

На сьогодні ЄС є головним торговим партнером України, експорт української сільськогосподарської продукції до ЄС складає 30,9% всього експорту, а імпорту сільськогосподарської продукції з ЄС, відповідно, – 39% усього імпорту. За останні 10 років експорт української сільськогосподарської продукції до ЄС зріс у 6 разів. Серед товарів, які Україна експортує до ЄС, переважають зернові культури, насіння олійних культур, рослинна олія, відходи харчової промисловості [7].

Наразі Україна повинна визначитися зі стратегією й механізмами реалізації статті 64 глави «Санітарні та фітосанітарні заходи» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, адже адаптація законодавства у сфері санітарних і фітосанітарних

заходів до вимог ЄС є ключовим моментом під час отримання права експорту до країн торговельних партнерів, які визнають систему контролю ЄС.

З часу проголошення незалежності в Україні було прийнято низку важливих законів, які регулюють діяльність підприємств агропромислового комплексу, зокрема Закон України «Про фермерське господарство», Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство», Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», Закон України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», Закон України «Про пестициди і агрохімікати», Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про ветеринарну медицину», Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру», Закон України «Про молоко та молочні продукти», Закон України «Про аквакультуру» тощо. Це свідчить про особливу увагу держави до розвитку вітчизняного агропромислового комплексу та необхідність його адміністративно-правового регулювання.

Не менш важливе значення має затвердження Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. [7], розробленої Міністерством аграрної політики та продовольства України, а також прийняття проекту Закону України «Про сільське господарство» [8], який має стати правовою основою розвитку агропромислового комплексу України. Цей закон повинен визначити соціально-економічні основи організації сільського господарства України, створення сприятливих економічних умов для його ефективного розвитку як пріоритетної галузі економіки з метою гарантування продовольчої безпеки, необхідного сировинного забезпечення інших галузей, нарощування експортного потенціалу, створення належних умов проживання в сільській місцевості та комплексного розвитку сільських територій.

У Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. зазначається, що виняткові природні багатства й вигідне географічне розташування створюють прекрасну основу для розбудови потужного сільськогосподарського сектора в Україні. Третина світових запасів найбільш родючого чорнозему разом зі сприятливим температурним режимом та опадами забезпечують прекрасну основу для розвитку рослинництва, тваринництва й виробництва біомаси для біоенергетики.

За останні 10 років Україна завдяки своїм ґрунтам та агрокліматичним умовам істотно збільшила обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та експорт зерна, ставши одним із провідних світових виробників та експортерів. У 2014 р. Україна стала третім найбільшим у світі експортером кукурудзи (17,6 млн тонн) і ячменю (4,2 млн тонн), а також шостим найбільшим експортером пшениці (10,5 млн тонн). Україна також посіла перше місце у світі за обсягами експорту соняшникової олії. За останні 10 років загальні обсяги виробництва зерна й насіння олійних культур в Україні зросли на 56% і досягли рекордної позначки в 79 млн тонн у 2014 р. За цей період експорт зерна, насіння олійних культур і продуктів їх переробки зріс на 250% і досяг 35 млн тонн у 2014 р. Однак у сільськогосподарському секторі України продовжує переважати вирощування зернових та технічних культур, для ефективного виробництва яких потрібні великі площі землі, тоді як незначний прогрес спостерігається щодо розвитку переробки сільськогосподарської продукції та виробництва продовольства з високою доданою вартістю.

Агропродовольча продукція також відіграє все більшу роль у торговельному балансі держави. Частка експорту сільськогосподарської продукції й харчових продуктів зросла в загальному обсязі експорту з 12% у 2005 р. до 31% в 2014 р., що в грошовому вимірі складає 16,7 млрд дол. США. Баланс торгівлі сільськогосподарською продукцією завжди був позитивним в Україні, у 2014 р. він становив 10,6 млрд дол. США. Проте в експорті української агропродовольчої продукції домінували неперероблені продукти, і їх частка постійно зростає [7].

Сільськогосподарські підприємства в Україні можна поділити на корпоративні сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Ці підприємства, на відміну від домогосподарств, є зареєстрованими юридичними особами. У 2013 р. налічувалось 14 724 корпоративні сільськогосподарські підприємства (переважно правонаступники колишніх колгоспів і радгоспів), кожне з яких обробляло в середньому 956 га ріллі. Усі вони разом забезпечили 46,5% обсягу валової сільськогосподарської продукції країни в 2014 р. Налічується близько 40 856 фермерських господарств (які експлуатуються переважно фермерами – приватними підприємцями), кожне з яких обробляє в середньому 105 га орних земель. Усі вони разом обробляли близько 13% землі та виробили близько 7,6% обсягу валової сільськогосподарської продукції країни в 2014 р. [7].

Таким чином, з наведеної статистики постає, що в агропромисловому комплексі України переважає приватний сектор. Частина продукції, яку виробляють державні підприємства, є настільки незначною, що це наводить на думку про необхідність приватизації державних сільсько-

господарських підприємств замість витрачання бюджетних коштів на їх підтримку та здійснення державного контролю за їх діяльністю.

Отже, на сучасному етапі розвитку аграрної політики України основним завданням органів державної влади та підприємств агропромислового комплексу є узгодження вітчизняних нормативів із системою санітарних і фітосанітарних заходів (вимог) ЄС щодо забезпечення якості й безпеки продуктів харчування, які окреслюються в Регламентах Ради ЄС № 178/2002 від 28 січня 2002 р. та № 852/2004. Виконання цього завдання та наступний контроль за дотриманням зазначених вимог є умовою доступу української сільськогосподарської продукції на ринок ЄС, збільшення існуючих обсягів експорту та зростання української економіки в цілому. Як показує історичний досвід, це найкращий варіант розвитку подій для України.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо виділити в історії становлення адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України такі періоди:

1) період аграрного розвитку та державотворення в Україні, що охоплює IX – середину XIX ст. (державне управління в умовах аграрно-феодальної держави);

2) середина XIX – початок XX ст. (перехід від аграрного до індустріального суспільства). У цьому періоді у свою чергу доцільно виокремити період капіталістичної індустріалізації сільського господарства та період соціалістичної індустріалізації аграрного сектора в 1917–1991 рр. (державне управління аграрним сектором економіки в умовах радянської адміністративно-командної системи з плановим господарством і проведенням колективізації);

3) після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. до 2014 р. (створення правової основи (законодавчої бази) для здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України, розпаювання та подальша приватизація земель, поява значної кількості приватних колективних і фермерських господарств);

4) з 16 вересня 2014 р., коли Угоду про асоціацію між Україною та ЄС було одночасно ратифіковано Верховною Радою України та Європейським Парламентом, а отже, Україна зробила остаточний геополітичний вибір. Цей період, який триває дотепер, характеризується процесом адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС, у тому числі у сфері адміністративно-правового регулювання аграрних відносин. Зокрема, відбувається узгодження вітчизняних нормативів із системою санітарних і фітосанітарних заходів (вимог) ЄС щодо забезпечення якості та безпеки продуктів харчування, які окреслюються в Регламентах Ради ЄС

№ 178/2002 від 28 січня 2002 р. та № 852/2004, що є умовою доступу вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейський ринок.

Історичний досвід показує, що Україна як аграрна країна повинна збільшувати експорт сільськогосподарської продукції, що забезпечить сталий розвиток вітчизняної економіки, тому контроль за дотриманням європейських стандартів є головним завданням органів державної влади в процесі здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України. Широкий спектр питань, які виникають у процесі здійснення державного управління аграрними відносинами, обумовлює перспективність подальшої наукової розробки цієї тематики.

Література

1. Жиленкова І.М. Експорт з України продукції птахівництва та технічних культур на початку ХХ ст.: роль селянства / І.М. Жиленкова // Вісник аграрної історії. – 2015. – № 10. – С. 47–55.
2. Живора С.М. Друга світова війна в долі українського селянства / С.М. Живора // Вісник аграрної історії. – 2015. – № 10. – С. 124–134.
3. Архипенко І.М. Історичний досвід світоглядних трансформацій державного управління аграрним сектором економіки в Україні та світі / І.М. Архипенко // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 1. – С. 122–127. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_22.
4. Сидорович О.С. Аграрний характер споживчої кооперації УРСР в другій половині 1940-х – 1980-х рр.: цілеспрямована політика чи історична закономірність / О.С. Сидорович // Вісник аграрної історії. – 2015. – № 10. – С. 134–141.
5. Аліман М.В. Історія споживчої кооперації України: [підручник для студ. кооперативних вузів] / М.В. Аліман, С.Г. Бабенко, С.Д. Гелей та ін. – Львів: Укоопспілка, інститут українознавства НАНУ, 1996. – 383 с.
6. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (анотація основних розділів Угоди) // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>.
7. Єдина комплексна стратегія розвитку сільськогосподарства та сільських територій на 2015–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/16025>.
8. Про сільське господарство: проект Закону України від 12 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uniflor.biz/law/zakon-ukrajiny-pro-silkske-hospodarstvo.html>.

Анотація

Литовченко В. С. Історія становлення адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України. – Стаття.

У статті розглянуто історію становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності

підприємств агропромислового комплексу України, запропоновано доповнити періодизацію історії державного управління аграрними відносинами четвертим періодом, який розпочався 16 вересня 2014 р. з ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей період характеризується процесом адаптації національного законодавства та юридичної практики до права Європейського Союзу, у тому числі у сфері адміністративно-правового регулювання аграрних відносин, з метою забезпечення виходу вітчизняної продукції на європейські ринки. Перспективність такого шляху обґрунтовується позитивним історичним досвідом.

Ключові слова: аграрні відносини, адміністративно-правове регулювання, агропромисловий комплекс, історичний досвід, державне управління, сільськогосподарська продукція.

Аннотация

Литовченко В. С. История становления административно-правового регулирования деятельности предприятий агропромышленного комплекса Украины. – Статья.

В статье рассмотрена история становления и развития административно-правового регулирования деятельности предприятий агропромышленного комплекса Украины, предложено дополнить периодизацию истории государственного управления аграрными отношениями четвертым периодом, который начался 16 сентября 2014 г. с ратификации Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Этот период характеризуется процессом адаптации национального законодательства и юридической практики к праву Европейского Союза, в том числе в сфере административно-правового регулирования аграрных отношений, с целью обеспечения выхода отечественной продукции на европейские рынки. Перспективность такого пути обосновывается положительным историческим опытом.

Ключевые слова: аграрные отношения, административно-правовое регулирование, агропромышленный комплекс, исторический опыт, государственное управление, сельскохозяйственная продукция.

Summary

Litovchenko V. S. The history of the administrative and legal regulation of activity of the enterprises of agroindustrial complex of Ukraine. – Article.

The article describes the history of formation and development of administrative and legal regulation of activity of the enterprises of agroindustrial complex of Ukraine, invited to complete periodization of government agrarian relations history of the fourth period, which began on September 16, 2014 with the ratification of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. This period is characterized by the process of adaptation of national legislation and legal practice to the law of the European Union, including in the field of administrative and legal regulation of agrarian relations, in order to ensure the output of domestic products to European markets. The prospect of such a positive way justified by historical experience.

Key words: agrarian relations, administrative and legal regulation, agribusiness, historical experience, public administration, agricultural products.